

sluit, daar zij niet kunnen zien, dat dit gevoelen de hoofdwaarheden der Gereformeerde leer onverwip, noch daarmede in strijd is, en bijgevolg naar hunne overtuiging eene ondergeschikte zaak is, niet behoorende tot die, welke inbreuk maken op de regelmaat des geloofs, maar meer tot de verklaring der profetieën moet worden gerekend. Waarom zij vreezen, dat dit besluit, in betrekking tot de kerkelijke tucht, tot eene verkeerde toepassing aanleiding zou kunnen geven.

(was get.) J. F. Bulens, D. Breukelaar, G. J. Hendriks.

We veroorlooven ons weer enkele kantteekeningen:

a) de hier gegeven algemeene omschrijving van het chiliastisch gevoelen (in verband gebracht met het aangenomen besluit) bevestigt de hierboven gegeven opvatting omtrent de draagwijdte der formulering van dit gevoelen in de beide in stemming gebrachte voorstellen.

b) dit protest tast niet de synodale uitspraak zelf aan (volgens welke het chiliastisme in strijd is met de belijdenis), doch houdt zich bezig met de „hoofdwaarheden der Gereformeerde leer“;

c) het brengt bedenkingen tegen het aangenomen besluit in, niet zoozeer uit principiële overwegingen, als wel omdat gevreesd wordt, dat het in de praktijk (kerkelijke behandeling van voorstanders van chiliastische gevoelens) moeilijkheden opleveren zal.

Wat natuurlijk weer iets anders is.

In elk geval is duidelijk, dat de tegenwoordige Chr. Geref. Kerk in het geval van ds. Berkhoff den wagen der „vaderen“ weer achteruit geduwd heeft. Want de synode van Franeker heeft dit protest naast zich neergelegd en heeft haar met groote meerderheid genomen besluit zonder meer gehandhaafd. (Die van Amsterdam deed evenzoo; zie hieronder.)

Men versta ons niet mis.

Wij beweren heusch niet, dat de synode van Franeker onfeilbaar was. Evenmin dus, dat een synode van thans zich gebonden achten moet aan wat daar besloten is.

Het is er ons alleen om te doen, uit dit voorval opnieuw te demonstreeren, dat de huidige Chr. Geref. penvoerders den vrede onder de gereformeerde belijders in Nederland telkens tegenstaan. Hebben ze zelf geen directe moeilijkheden (bovengrondsche!) dan wordt met „de vaderen“ geschermd, om ach en wee te roepen over anderen. Zoodra zij evenwel zelf voor een penibele kwestie geplaatst worden, laten zij de besluiten der vaderen rustig voor wat ze zijn, en wringen zich in allerlei bochten.

Niet dit laatste is weezinwekkend. Wel het eerste.

En het geheel is een manifestatie van het oordeel, dat komt over de schismatische daad. „Omdat niet aanstonds het oordeel over de booze (sectevormende) daad komt, daarom is het hart des menschen in hen vol, om (schismatiek) kwaad te doen“. Dat is een bijbeltekst, niet gevarieerd, maar geconcretiseerd; Saumur schreef er eens een vrij goede preek over.

K. S.

Het chiliastisme en de Schotsche afgevaardigden ter synode van Franeker.

Onze mededeelingen inzake het chiliastisme en de Franeker synode kunnen nog worden aangevuld. Het bovenstaande artikelje deed verslag van eigen besluiten der synode. Maar zij heeft meer gedaan dan zelf positie kiezen. Zij heeft ook eens geïnformeerd naar het gevoelen der Schotsche Kerk te dezer zake. In de 20e sessie werden namens de synode (art. 137) aan de Schotsche afgevaardigden Dr Thomson en Somerville enkele vragen gesteld, o.m. deze:

„Wat denkt uwe Kerk van het duizendjarige rijk?“

De Handelingen berichten:

„Dr Somerville antwoordt daarop, dat er slechts een drietal Leeraren in hunne Kerk gevonden wordt, dat de lichamelijke wederkomst van Christus, om op aarde te regeren, Leeraart.

Z.Ew. evenwel denkt, dat het te zeer vernederend zou wezen voor den Christus, om uit Zijn heerlijkheid en luister weder op deze aarde en in deze koude en natte atmosfeer terug te keeren en naar Palestina te gaan.

Dr Thomson voegt hieraan toe, dat hunne Kerk dit gevoelen noch in Leeraren noch in leden kerkelijk straft“.

Men ziet: veel licht gaf Schotland niet. Zelfs is Dr Somerville's gevoelen inzake die „natte at(d)-mosfeer“ bijna komisch, en van ver strekkende consequenties voor de constructies der mogelijkheden eener nieuwe aarde. Het blijkt, dat Schotland in dien tijd niet voor concrete moeilijkheden inzake het chiliastisme geplaatst werd. Meer dan anecdotische waarde heeft de improvisatie der Schotten dan ook niet. Op één punt evenwel wordt getast in goede richting: vaag en onduidelijk nog schemert toch reeds de groote waarheid voor oogen, dat de chiliastische constructies den opwaartschen gang van Christus' heerschappij en van het proces der heilshistorie breken. De exegese der profetie mag zich nimmer losmaken van wat geloovige theologie (ook dogmatisch, ook inzake de openbaringsgeschiedenis) heeft gevonden. Exegese en

dogmatiek zijn niet uit elkaar te rukken. Ds. Berkhoff klaagt wel af en toe erover, dat „zijn opponenten“ de profetieën bezien in het licht van vooropgestelde meeningen. Inderdaad, daaraan ontkomt geen mensch, hij zelf wel allermint. Biblicistische droomen moest hij maar niet droomen willen. Want op die manier loochent hij vrijwel alle recht der kerk om belijdenisschriften te schrijven. Niet alleen zijn chiliastisme zelf, doch ook DERGELIJKE onverstandige afweer-artikeltjes tegen „zijn opponenten“ bewijzen de aanwezigheid van ongereformeerde tendenzen bij hem. Zulke „bezwaren“ demonstreeren feitelijk door hun ondoordachtetheit nog veel meer de onrijpheid en het ongereformeerde-gewonnen karakter zijner theologische constructies dan de exegetische struikelingen, die hem tot chiliastische denkbeelden voeren.

De synode van Franeker heeft, na het Schotsche antwoord, geen woord meer over het chiliastisme gesproken. Het genomen besluit bleef dus van kracht.

K. S.

Het chiliastisme en de synode van Amsterdam (1866).

De historie van Franeker had nog een vervolg. De Agenda der synode van 1866 te Amsterdam behelzen n.l. onder art. 6 het volgende punt:

„De Synode komt terug op Art. 16 der Synode van 1863, en doet dat Art. deze verandering ondergaan, dat de leer van Jezus lichamelijke wederkomst op aarde aan ieders persoonlijk gevoelen worde overgelaten, maar dat niemand het der Gemeenten als leer der Kerk mag voorstellen; of verklaare in hoeverre die leer in strijd is met de leer der Gereformeerde Kerk“.

Uit art. 37 blijkt, dat uit Friesland, Noord-Brabant en Zuid-Holland bezwaren tegen het besluit van 1863 gerezen waren.

De synode heeft na prae-advies van Dr van Raalte en van de toenmalige Kamper docenten breed over de zaak gediscussieerd. Het bleek, dat het bezwaar niet den dogmatischen inhoud der anti-chiliastische uitspraak van 1863 betrof, doch (art. 41) de kerkrechtelijke consequenties: „een groot deel der Vergadering“ was „bevreesd, dat dit artikel tot eene verkeerde toepassing der censuur aanleiding zou kunnen geven, waarom men eene nadere verklaring er van begeerde“.

Over de vraag, „of de Vergadering eene nadere verklaring van dat artikel (van 1863) begeerde, of niet“, staakten de stemmen. Daarna lezen we: „Dewijl de stemmen staakten, zoo oordeelt de Vergadering voor de behandeling van dat punt niet rijp te zijn, en gaat over ter bespreking van art. 7 der Agenda. De Scriba en andere leden der Vergadering verklaren, dat zij, nu er geen nadere bepaling van dat artikel gegeven wordt, zich gedrongen gevoelen, om tegen den inhoud ervan te protesteeren“. Dit protest luidde als volgt (art. 46):

„PROTEST.

De ondergeteekenden gevoelen zich gedrongen, nu aan art. 16 der Synode van Franeker volgens hunne begeerte geene nadere verklaring is gegeven, om zich aan te sluiten aan het reeds in de synode van 1863 door Ds. Bulens c.s. ingediende protest, omdat ook volgens hunne meening, door het gevoelen van de lichamelijke wederkomst van Christus geene der hoofdwaarheden der gereformeerde leer worden omvergeworpen; als zoodanig geene inbreuk op de regelmaat des geloofs wordt gemaakt; en dat toch de opvatting van het artikel zoo als het daar ligt, tot eene verkeerde toepassing der kerkelijke tucht aanleiding zou kunnen geven“.

Dit protest was ondertekend: W. H. Dosker, J. H. Kreulen, W. H. Gispén, J. W. te Bokkel, J. H. Donner; A. G. de Waal, F. Nugteren, H. C. Schmitz.

Tevens was een verklaring, ondertekend J. F. Bulens, aanwezig, behelzende betuiging van instemming met dit protest. Deze erkende, dat art. 16 van Franeker van kracht bleef, maar verklaarde, „dat hij in zijn gemoed bezwaard zou zijn, indien hij de kerkelijke tucht moest toepassen op broeders, die hoewel in leer en leven onberispelijk zijnde, evenwel het gevoelen van de persoonlijke toekomst van Christus op aarde, vóór het eindoordeel, waren toegedaan“.

Docent Brummelkamp verzocht nog aan te tekenen, „dat hij heeft geadviseerd ter verandering van art. 16 der synode van Franeker 1863, daar hij er zich steeds over bezwaard gevoeld heeft, dit ten jare 1863 niet reeds te hebben gedaan“.

Het verdient opmerking:

a) dat al deze protesten niet den dogmatischen inhoud van 1863 raken, doch slechts de moeilijke kerkrechtelijke behandeling van chiliastisme;

b) dat onaangevochten blijft de bewering, dat de belijdenis het chiliastisme niet met zich verenigen laat;

c) dat de vraag, of de confessie misschien te veel vastlegt, een aparte kwestie is, maar dat vrijwillige aanvaarding der belijdenis wel degelijk het eenmaal daarin vastgelegde aanvaardt, en dat deze aanvaarding, zoowel volgens beide synoden als volgens bezwaarden, feitelijk het chiliastisme uitsluit;

d) dat de synode van Amsterdam 1866 de protesten heeft laten liggen en de besluiten van Franeker gehandhaafd.

K. S.

UIT DE HISTORIE

Thorbecke, de Advocaat der Regeering.

Ditmaal onderbreek ik mijn artikelenreeks over Gispén met een bespreking van de kerkhistorische en staatsrechtelijke studie van Mr. S. Sybenga: De Afscheiding en het Algemeen Reglement voor het Bestuur der Nederlandsch Hervormde Kerk van 1816.

Verleden jaar, in het nr. van 23 Januari 1931, vestigde ik reeds de aandacht op een polemiek met genoemden jurist in de „N. Prov. Gron. Crt.“ over Gezant Diekema en Geloofsvervolg.

Evenals toen, doet Mr. Sybenga zich ook nu kennen als een eerlijk en ernstig liberaal, die, al acht hij de ongrondwettigheid van het Reglement niet bewezen, het toch een dwaas inzicht noemt de geheel natuurlijke en voor de openbare rust volstrekt onschuldige beweging der afscheiding, als een maatschappelijk gevaar te beschouwen. Dat hij daarbij ook meermalen mijn boek over de Afscheiding met instemming citeert, waardeer ik zeer.

Op één punt echter meent hij met mij te moeten verschillen.

Op blz. 46 toch, noot 2, lees ik:

Rullmann heeft blz. 300 § 3 van hoofdstuk XIX Thorbecke den advocaat der Regeering genoemd. Het werkzaam zijn als advocaat onderstelt echter een op een opdracht berustende betrekking tot dengene wiens zaak verdedigd wordt.

Rullmann heeft echter niet duidelijk gemaakt, dat de Regeering een opdracht aan Thorbecke zou hebben gegeven.

Intusschen is het opmerkelijk dat in een door Colenbrander in zijn Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland 1790—1840, tiende deel, tweede stuk, blz. 400, bekend gemaakte brief van Casimir Périer aan Molé naar aanleiding van het verschijnen van het geschrift van Groen van Prinsterer: de Maatregelen tegen de afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst, het volgende is gezegd:

„Le Gouvernement a cru devoir répondre à ces „attaques, exposer ses droits et ses principes en „matière de religion et il a chargé de ce soin un „fesseur de l'université de Leide M. Thorbecke.“

Daartegenover moet herinnerd worden aan een brief van Thorbecke aan Groen van Prinsterer van 15 September 1837, medegedeeld door Diepenhorst, Groen van Prinsterer blz. 238, daarin verklaarende zich niet als orgaan der Regeering maar als orgaan van eigen overtuiging uitgesproken te hebben.

Verg. voorts het Naschrift hierachter afgedrukt.

Blijkens dat Naschrift vond Mr. Sybenga in de correspondentie Casimir Périer—Molé aanleiding om te onderzoeken, of de rijksarchieven, bepaaldelijk die van het voormalige departement van Eeredienst en die van het departement van Justitie, iets bevatten wat wijst op een opdracht van de Regeering aan Thorbecke tot bestrijding der door Groen van Prinsterer in zijn geschrift Maatregelen tegen de afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst ontwikkelde beschouwingen. Per missive nu van 19 Mei 1932 deelde de archivaris, Mr. C. C. D. Ebell, o.m. het volgende mede:

Het onderzoek heeft geen rechtstreeksch resultaat gehad. Een schriftelijke opdracht van de regeering aan Thorbecke om de brochure-Groen van Prinsterer te beantwoorden is nergens aangetroffen.

Wel werden gevonden eenige bescheiden die misschien eenig licht kunnen geven, maar, wanneer de opdracht is gegeven, door wien en aan wien blijkt rechtstreeks uit niets.

De brief van Casimir Périer is tot dusverre het eenig gevonden stuk, dat melding maakt van een opdracht aan Thorbecke door de regeering.

De grootste moeilijkheid is, dat niet vastgesteld kan worden, wat tussehen den Koning en van Maanen bij de mondelinge behandeling is voorgevallen. Men zou haast denken, dat v. Maanen hier en daar terloops te kennen heeft gegeven, dat het wel goed zou zijn, wanneer de brochure van Groen van Prinsterer bestreden werd, en dat daarna deze bestrijding van drie zijden is losgekomen, m.a.w. dat de regeering niet zoozeer een opdracht tot bestrijden heeft gegeven, dan wel deze heeft uitgelokt.

Hoe kwam Casimir Périer op 10 September 1837 echter aan de wetenschap, dat de opdracht juist aan Thorbecke was gegeven? Hoe wist hij, dat het naamloos verschenen artikel in het Journal de la Haye van de hand van Thorbecke was?

Wat nu mijn betiteling van Thorbecke als „advocaat der Regeering“ betreft, wil ik op gezag van een jurist als Mr. Sybenga gaarne aannemen, dat in het burgerlijk procesrecht „het werkzaam zijn als advocaat een op een opdracht berustende betrekking onderstelt tot dengene wiens zaak verdedigd wordt“. Maar hij neme mij niet kwalijk, dat ik de benaming „advocaat“ hier niet in zóó streng juridische beteekenis gebruikte, evenmin als toen ik schreef, dat Mr. Van der Kemp, door zijn opkomen voor de eere der Ned. Herv. Kerk, reeds eenigermate het ambt van „advocaat der Gereformeerde Kerk“ had aanvaard, en, zóó ook op aanmoediging van Le Roy, het geschrift van Mr. van Appellere weerlegde. Dit veronderstelt toch waarlijk niet, dat de Afscheidenen aan Van der Kemp

een opzet hun zaak geval was sterker.

Waar ik noemde, h willen bev aan Thorbe

Merkwa ming „ad maar van schreef op heb wel l legen u Groen bo kende: „N. Regee komen“

Jammer op dezen ligt voor weten hee tale Ker sche pa dachten, d grijselijk, brief, 15 Groen te „het orga van zijn e De Bosc dige Gez voegt er b Althans, Levensbes Ik kon vinden. Weet ier

Spaticen Spaticen

BUIT

Vergade

In de w bond zijn is de Re vereenigin den Heidel vereenigin zijn. Zijn van den H de bejaarc Saale, ter „Reformier der van d leden van

Gewoonl zijn leden Bentheim land tot mierte afge ken in de mierte lee

De verga jaar vinge digden eer ting van d durende d ingekwartl krijen om land wat Duitsche g gezwegen de kosten, een meerd

Dit jaar kirchen, in van de N van Venlo, geleden te Wesel den maal plaar land, waan leven zich land, Bent kunnen st

Nonkirc Toch is h zijn Neukl een aantal Naar Ned indertijd d genomen e

Men vir wier gebo in beslag dingsveree vereenigin

geering.

lenreeks over
e kerkhistori-
Mr S. Sy-
Algemeen
ur der Ne-
k van 1816.
Januari 1931,
een polemiek
v. Gron. Crt.
eloofsver-

zich ook nu
liberaal, die,
het Reglement
inzicht noemt
openbare rust
scheiding, als
shouwen. Dat
ook over de
ert, waardeur

mij te moeten

hoofdstuk XIX
genoemd. Het
echter een op
dengene wiens

gemaakt, dat de
ke zou hebben

a een door Co-
Algemeene Ge-
0, tiende deel,
kten brief van
iding van het
oon van Prin-
schelden aan
gezegd:
répondre a ces
a principes en
se soin un pro-
Thorbecke."

m aan een brief
ter van 15 Sep-
tenhorst, Groen
rende zich niet
gaan van eigen

ter afgedrukt

lybenga in de
blé aanleiding
ven, bepaalde-
ent van Eere-
n Justitie, iets
t van de Re-
ing der door
rift Maatrede-
nen aan
twikkelde be-
19 Mei 1932
bell, o.m. het

eksch resultaat

e regoering aan
a Prinsterer te

beiden die mis-
ar, wanneer de
aan wien blijkt

d dusverre het
maakt van een
ting.....

vastgesteld kan
van Maanen bij
vallen. Men zou
daar terloops
goed zou zijn,
Prinsterer be-
rijding van drie
regoering niet
ft gegeven, dan

September 1837
lacht juist aan
dat het naam-
de la Haye van

becke als „ad-
ik op gezag
ne aannemen,
het werkzaam
cht berustende
iens zaak ver-
niet kwalijk
er niet in zóó
e, evenmin als
emp, door zijn
v. Kerk, reeds
t der Gerefor-
ó ook op aan-
ft van Mr van
elt toch waar-
Van der Kemp

een opzettelijke opdracht tot verdediging van hun zaak hadden gegeven, evenmin als dit het geval was met hun pleitbezorger Groen van Prinsterer.

Waar ik Thorbecke „de advocaat der Regeering" noemde, heb ik daarmee dan ook volstrekt nog niet willen beweren, dat de Regeering een opdracht aan Thorbecke zou hebben gegeven.

Merkwaardig is intusschen wel, dat de benaming „advocaat" in dit verband niet van mij, maar van Thorbecke zelf afkomstig is. Hij toch schreef op 23 Augustus 1837 aan Groen: „Ik heb wel lust om als advocaat¹⁾, uit overtuiging, tegen u op te komen". Vandaar dan ook, dat Groen boven dezen brief van Thorbecke aantekende: „Voornemen om, als advocaat van de Regeering²⁾, uit overtuiging tegen mij op te komen".

Jammer genoeg, heeft Groen van zijn antwoord op dezen brief geen afschrift bewaard. Maar het ligt voor de hand, dat hij Thorbecke daarin verweet heeft „pleitbezorger der gouvernementale Kerk en orgaan der groote Protestantische partij" te worden. Zie: Nederlandsche Gedachten, dl. IV, blz. 276. Althans, dan wordt begrijpelijk, hoe Thorbecke, blijkens zijn volgenden brief, 15 September, behoefte gevoelde om aan Groen te verzekeren, dat hij in zijn pleitmemorie „het orgaan niet van het Gouvernement, maar van zijn eigen overtuiging was."

De Bosch Kemper echter, in zijn Staatskundige Geschiedenis na 1830, dit verhalende, voegt er bij: Qui s'excuse, s'accuse.

Althans, zoo vermeldt A. Brummelkamp Jr. in de Levensbeschrijving van zijn vader, blz. 94.

Ik kon het echter bij De Bosch Kemper niet vinden.

Weet iemand misschien waar het staat?

RULLMANN.

¹⁾ Spatiëring van mij. R.

²⁾ Spatiëring van mij. R.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN

Vergadering van den Reformierte Bund voor Duitschland.

I.

In de week van Pinksteren hield bovengenoemde bond zijn 23ste Hoofdvergadering. Zooals men weet is de Reformierte Bund voor Duitschland een vereniging, die zich plaatst op den grondslag van den Heidebergischen Catechismus, waarvan kerken, verenigingen en particuliere personen lid kunnen zijn. Zijn leden noemen zich gaarne „Vrienden van den Heideberger". Voorzitter van den bond is de bejaarde professor A. Lang, uit Halle a. d. Saale, terwijl Dr Kolfhaus, de redacteur van de „Reformierte Kirchenzeitung", en Dr Hesse, de leider van de Theologische School te Elberfeld, o.a. leden van het Moderamen zijn.

Gewoonlijk roept de Bond om de twee jaren zijn leden tot een Hoofdvergadering bijeen; van Bentheim tot Danzig en van Aurich in Oostfriesland tot Frankfurt aan den Main trekken reformierte afgevaardigden dan op om elkander te sterken in den strijd om het voortbestaan van reformierte leer en zede.

De vergaderingen duren altijd enkele dagen; dit jaar vingen zij aan op Pinkstermaandag en eindigden eerst des Donderdagsmorgens met een zitting van moderamen en vrouwenmannen. Gedurende dien tijd zijn de deelnemers bij broeders ingekwartierd, waardoor die meteen gelegenheid krijgen om het christelijk familie-leven in Duitschland wat meer van nabij te leeren kennen en de Duitse gastvrijheid hoogelijk leeren waardeeren, gezweven nog van de aanmerkelijke besparing in de kosten, die anders aan de deelneming van zulk een meerdaagsche vergadering verbonden zijn.

Dit jaar werd de vergadering gehouden te Neukirchen, in de Kreits Moers, niet zoo heel ver van de Nederlandsche grens gelegen, ter hoogte van Venlo. De vorige vergadering vond drie jaren geleden te Bentheim plaats, terwijl ook Emden en Wesel den Bond reeds herberg verleenden; allemaal plaatsen, gelegen in de nabijheid van ons land, waaruit reeds blijkt, dat het gereformeerde leven zich tegen onze grenzen aan (in Oost-Friesland, Bentheim en Rijnland) nog het langste heeft kunnen staande houden.

Neukirchen is niet meer dan een flink dorp. Toch is het over heel de wereld bekend door zijn Neukirchner Scheurkalender, die elk jaar tot een aantal van anderhalf miljoen wordt verspreid. Naar Nederlandsch voorbeeld werd deze arbeid indertijd door een Neukirchner dominee ter hand genomen en tot een ongekende hoogte opgevoerd. Men vindt te Neukirchen twee verenigingen, wier gebouwen een groot gedeelte van het dorp in beslag nemen, n.l. de Erziehungsverein (opvoedingsvereniging) en de Missionsverein (zendingsvereniging).

De eerste werd in het jaar 1845 door ds Andreas Bräm opgericht en wil verwaarloosde jeugd in gestichten en gezinnen verplegen. Van deze Erziehungsverein gaat een zeer bekende boekhandel uit, die o.a. den scheurkalender uitgeeft, die de institutie en de commentaren van Calvijn (dank zij het batig slot der scheurkalenders!) in de Duitse taal heeft bezorgd en die ook den alleen-verkoop voor Duitschland heeft verworven van de geschriften der Jong-Gereformeerden in Zwitserland.

De Neukirchner Zendingsvereniging — nauw met de opvoedingsvereniging verwant — werd in 1881 door pastor Doll in het leven geroepen. Op Java (Salatiga) en in Afrika drijft zij z.g. geloofszending, d.w.z. haar arbeiders krijgen geen vast salaris, maar een uitkeering naar hetgeen ingekomen is.

In de gebouwen nu van deze twee stichtingen waren alle deelnemers aan de vergadering ondergebracht, en het zijn niet anders dan de aange-naamste herinneringen, welke wij bewaren aan de gastvrijheid dezer Neukirchner zendings- en opvoedingsvrienden. Op een woord van bijzonderen dank heeft de heer Meier uit de Erziehungsbuchhandlung aanspraak voor den fijnen avond, welken hij in zijn woning aan een kring van genoodigden bezorgde, die in professor Goeters uit Bonn hun midder-nachtelijken vertolker vonden.

En nu de vergaderingen zelf!

Deze werden op den morgen van den tweeden Pinksterdag in Neukirchen en in de omliggende dorpen van het graafschap Moers ingeleid door niet minder dan zestien Festgottesdienste (gods-dienst oefeningen met een feestelijk karakter), waar bekende predikanten uit den bond voorgingen in den dienst des Woords. Zoo tracht men de aandacht van al de omliggende gemeenten op het bestaan en op den arbeid van den Bond te richten en gedurende een week heel de omgeving te zetten in het teken van den Reformierten Bund voor Duitschland. En..... in de plaatselijke pers was dat ook heel goed te merken!

Onnoodig is natuurlijk de vermelding, dat overal een collecte de koorde met den Bond versterken moest.

De verschillende vergaderingen zouden we kunnen indeelen in Hoofdvergaderingen, Gemeente-vergaderingen en Huishoudelijke vergaderingen.

In de eerste worden gedegen referaten gehouden, terwijl de tweede (meest des avonds) de bedoeling hebben om heel de gemeente ter plaatse, op populaire wijze met de geschiedenis en de belijdenis van het gereformeerde protestantisme op de hoogte te brengen.

Met een begroetingssamenkomst in de ruime zaal van de Christelijke Jongemannen-vereniging te Moers vingen de vergaderingen aan. Zulk een kerkelijke of semi-kerkelijke begroetingssamenkomst in Duitschland heeft voor een gereformeerde Nederlander altijd iets eigenaardigs. Zoo iets kennen wij — gelukkig mag ik wel zeggen — in ons vrije en gereformeerde Nederland niet! Iets eigenaardigs....., al was het alleen maar door de heerlijke, echt-Duitse titels van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleeders, welke men dan te hooren krijgt. Zoo werd het woord gevoerd door den „Geestelijke vice-president van den evangelischen opperkerkeraad in Pruisen", Dr Burghart uit Berlijn; verder door den General-superintendent uit Koblenz, namens het Consistorium van de Rijnprovincie; door den superintendent van de synode — Moers en eindelijk door een predikant van de plaatselijke evangelische gemeente.

Toen gevoelden we ons weer op den beganen grond! Ook werd er nog gesproken namens de evangelische faculteit van de Bonner universiteit en voor de Duitse Hugenooten-vereniging.

Hoewel de Ref. Bund natuurlijk met dankbaarheid van deze officieele belangstelling kennis zal hebben genomen, kwam er naderhand toch een stem uit de vergadering, dat men van dit goede ook te veel kan krijgen. De langgerekte rede van den burgemeester, die niet naliet te doen uitkomen dat hij tot de Nazi's behoorde, zal daarvoor het hare hebben bijgedragen.

Overigens vermoeden wij ook, dat de gedachten der broeders, onder het aanhooren van al die begroetingsredevoeringen, zich wel eens vermenigvuldigd zullen hebben in hunne harten. Sommige sprekers toch moesten het woord voeren voor de Unie. Deze, in het begin van de vorige eeuw door de Pruisische overheid aan de kerken opgelegd, bedoelde een unie, een verbinding tot stand te brengen tusschen de luthersche — en de gereformeerde kerken, waarbij aan beide de bewaring van eigen kerkelijk bezit: belijdenis en eredienst bleef toegestaan. In werkelijkheid werd deze verbinding veelal verstanding, met overleving van den sterkste, in dit geval de luthersche kerkformatie.

Een Duitse „Uniespreker" is voor de gereformeerden daarom niet immer een even geziene begroeter.

Vandaar de vermenigvuldiging der gedachten in

hunne harten. Zij denken n.l.: uniert ist ruiniert geuniert — geruiniert!

Over de eigenlijke vergaderingen in een volgend artikel.

F. DRESSSELHUIS.

Het woordenboek.

Ds C. A. Lingbeek schrijft in „De Gereformeerde Kerk":

Wat nu speciaal de kennis van de Hebreeuwsche en Grieksche talen betreft, die is voor den bedienaar van Gods Woord onmisbaar.

Ontelbare malen is het ons overkomen, dat wij een tekst, waarover wij wilden prediken, niet verstonden, verkeerd verstonden of half verstonden, totdat wij den grondtekst inzagen. Dan werd op eens alles helder.

Een ervaren predikant vindt in het droge woordenboek, dat hem enkel maar de letterlijke betekenis van de woorden van zijn tekst doet kennen, meer stof voor zijn prediking dan in honderd deelen stichtelijke commentaren, als b.v. van Henry.

Natuurlijk, mits hij niet bij de woorden blijft staan, maar de woorden als het ware openbrekt en er dan de geurige pit uit te voorschijn haalt.

Volmaakt mee eens. Een argument te meer tegen verlaging der tractementen. Ik ben er b.v. zeker van, dat de meeste predikanten geen kans zien, een thans nieuw verschijnend woordenboek op het Nieuwe Testament te betalen uit hun tractement. Hetgeen toch verlangd mag worden.

Uittalingen uit het „hersteld verband" over het geloof.

We citeerden reeds het door Ds Vermaat en een hoofd eener gereformeerde school te Rotterdam geredigeerde kerkblad der gemeenten van het z.g. „hersteld verband", inzake de „betaling" van Christus. Thans geven we uit hetzelfde orgaan een citaat van Ds Vermaat, inzake de in Zondag VII gegeven omschrijving van het geloof. Ds Vermaat is het daarmee niet meer eens:

Vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid wordt mij van God geschonken, uit loutere genade, alleen om de verdienste van Christus.

Zoo gezien in het licht van die historische controverse is deze bepaling van geloof, hoe vele elementen ze overigens onaangeroerd laat, wel aannemelijk. Maar, absoluut genomen, hoe staat het er dan mede?

Absoluut genomen, d.w.z. losgemaakt uit het historisch milieu, dat de bepaling beheerschte.

Zoo moeten we ze toch eigenlijk nemen in het verband waarin wij deze art. schrijven. Want de catech. wordt in het onderteekeningsformulier als waarheidsnorm aanvaard. Ook van deze bepaling van geloof wordt verklaard, zoo en zoo is ze conform den woorden Gods.

We maken ze dus los van haar historische wording en vragen nu naar haar zakelijk logischen inhoud.

En zoo bezien lijkt mij het eerste deel van het antwoord onduidelijk en het tweede slechts ten deele juist, om niet te zeggen, onjuist.

De eerste bedenking van Ds Vermaat interesseert ons minder; die „bedenking" komt vrijwel hierop neer, dat hij zegt: „historisch geloof" is niet genoeg; wat de catechismus zelf ook zegt. Waarschijnlijk bedoelt Ds V. den weg te banen tot ontwrichting van het aanvaarden van historische feiten der heilsgeschiedenis; dat lijkt tenminste zoo in deze passage:

Het geloof zweeft niet naar het verleden, en teekent geen treffende en plastische schilderijtjes van vroegere gebeurtenissen maar het geloof vereenigt hier en nu met God; het geloof is hier en nu het rapport met de onzienlijke dingen, en is, krachtens dat rapport, hier en nu actueel in deze tegenwoordige wereld, zooals ze zich hier en nu vertoont.

Maar zoolang Ds V. niet duidelijker spreekt, zullen we ook maar niet al te scherp luisteren...

Ernstiger is evenwel zijn bezwaar tegen het 2e gedeelte van de omschrijving van Zondag VII:

Maar de tweede helft is slechts ten deele juist, en we zouden haast zeggen onjuist; nog eens, absoluut genomen en gerekend naar zijn zakelijk logischen inhoud. Want hier wordt tot voorwerp des geloofs gesteld een gave Gods in Christus, in plaats van Christus zelf.

En dat is toch niet zonder bedenking. Vooral niet, daar dit telkens en telkens geschiedt in de belijdenisschriften en in de Liturgie.

In het Avondmaalsformulier wordt, na de bepaling bij eigen zonde en vervloeking, in het tweede stuk van het zelfonderzoek gevraagd, of „gij niet deze gewisse belofte Gods gelooft, dat u al uwe zonden vergeven zijn."

Er wordt niet gevraagd: hebt gij u tot God bekeerd? maar: gelooft gij, dat u uwe zonden vergeven zijn? m.a.w. van de kennis der zonde wordt de sprong gemaakt naar de vergeving der zonden, zonder inschrijving van de schakel der waarachtige bekeering.

Feitelijk gebeurt dat hier ook in antw. 21. In plaats dat eerst gewezen wordt op de persoonlijke overgave aan Christus en daarna gesproken wordt van het bewustzijn der vergiffenis, wordt terstond het geloof gericht op de gave, terwijl het onmogelijk is die gave te ontvangen zonder waarachtige bekeering. Zoo leert